

**ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ Г.С. СКОВОРОДИ**

**УКРАЇНСЬКИЙ МОВНО-ЛІТЕРАТУРНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
ІМЕНІ Г.Ф. КВІТКИ-ОСНОВ'ЯНЕНКА**

ФІЛОЛОГІЯ ХХІ СТОЛІТТЯ

**Збірник наукових праць
студентства й наукової молоді**

(за матеріалами XI Всеукраїнської науково-практичної
конференції студентства й наукової молоді,
Харків, 15 квітня 2021 року)

ДК: 881 + 883 + 882 + 882 + 808

Ф 56

Затверджено редакційно-видавничою радою Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди (протокол № 6 від 10.09.2021 року)

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ

Голобородько Костянтин Юрійович – доктор філологічних наук, професор, декан українського мовно-літературного факультету імені Г.Ф. Квітки-Основ'яненка

Лебеденко Юлія Миколаївна – кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри української мови, координатор з наукової роботи українського мовно-літературного факультету імені Г.Ф. Квітки-Основ'яненка

Маленко Олена Олегівна – доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри українознавства та лінгводидактики

Мельників Ростислав Володимирович – кандидат філологічних наук, доцент, завідувач кафедри української літератури та журналістики імені професора Леоніда Ушкалова

Щербакова Наталія Володимирівна – кандидат філологічних наук, доцент, завідувач кафедри української мови

Обиденнікова Марина Олегівна – здобувач II курсу третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти кафедри української мови

Автори публікацій несуть відповідальність за достовірність фактичних даних, чіткість викладу тексту, цитування, а також мовно-стилістичний рівень написання матеріалів.

Філологія ХХІ століття [Електронне видання] : Збірник наукових праць студентства й наукової молоді, Харків, 15 квітня 2021 р. / Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди ; [редкол.: К. Ю. Голобородько (голов. ред.) та ін.]. Харків, 2021. 164 с.

©Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди, 2021

©Автори публікацій, 2021

ЗМІСТ

<i>Граматичні «помилки» в сучасній постмодерній поезії</i>	8
<i>Адамова Дарія</i>	
<i>Проблема мовних штампів та кліше у сфері публічного управління....</i>	11
<i>Бартош Юлія</i>	
<i>Вербалізатори категорії «щастя» у творах Василя Мисика.....</i>	12
<i>Валенко Анжела</i>	
<i>Шляхи формування комунікативної компетентності на заняттях з української мови.....</i>	15
<i>Гаплєвська Інна</i>	
<i>«Червоний» Андрія Кокотюхи як зразок сучасного історичного роману.....</i>	17
<i>Гвоздь Єлизавета</i>	
<i>Словесні образи небесних світил у мовотворчості Івана Перепеляка..</i>	23
<i>Горенко Вікторія</i>	
<i>Лесичні й фразеологічні біблізми в епістолярному дискурсі Лесі Українки.....</i>	27
<i>Горюн Тетяна</i>	
<i>Числівник у поетичному мовленні постмодерністів.....</i>	29
<i>Гриненко Інна</i>	
<i>Мотивація володіння основами бізнес-англійської мови.....</i>	31
<i>Грицай Яна</i>	
<i>Звертання як синтаксичний засіб експресивізації поетичного тексту (на матеріалі збірки Л. Костенко «Річка Геракліта»).....</i>	32
<i>Грицай Яна</i>	
<i>Концепт Китай в українській мовній картині світу.....</i>	36
<i>Ван Дацзюнь</i>	
<i>Мовна норма vs мовна девіація в навчально-комунікативному дискурсі.....</i>	38
<i>Єрмоленко Софія</i>	
<i>Феміністична проблематика малої прози Лесі Українки.....</i>	43
<i>Жилівостова Інна</i>	

перед школярами широкий простір для роздумів, розвиває творче мислення, навчає висловлювати свої думки, правильно їх аргументуючи.

Таким чином, формування комунікативної компетентності належить до пріоритетних у сучасній освіті й забезпечується використанням низки технологій зі своїми методами та формами. До перспектив дослідження відносимо визначення ролі педагога в процесі формування комунікативної компетентності.

Література

1. Біблів П.В. Виховний потенціал рідної мови у формуванні мовленнєвої культури. *Національне виховання: регіональний аспект*. Полтава, 1995. С. 16-19.
2. Васильєва О.В. Формування комунікативної компетентності молодших школярів засобами міжпредметних зв'язків : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.09. Тернопіль, 2015. 23 с.
3. Єрмоленко С.Я. Формування комунікативної компетенції у лінгводидактиці. *Українська мова і література в школі*. 2007. № 3. С. 42-46.
4. Кучерук О.А. Лінгводидактичні засади формування комунікативної компетентності учнів основної школи. *Вісник Прикарпатського університету*. 2013. Випуск XLIX. С. 184-189 (Серія: Педагогіка).

УДК 82'31

Гвоздь Єлизавета Вадимівна

Харків, ХНПУ імені Г.С. Сковороди

Наук. кер.: к. філол. н., доц. Р. В. Мельников

«ЧЕРВОНИЙ» АНДРІЯ КОКОТЮХИ – ЯК ЗРАЗОК СУЧАСНОГО ІСТОРИЧНОГО РОМАНУ

Постановка наукової проблеми та її значення. Художність будь-якого твору літератури визначається вмінням письменника сконцентрувати ідейно-естетичні лінії всіх рівнів навколо єдиного центру. Таким центром в історичному романі стає певна історична епоха, в межах якої розгортається основний сюжет, а події відбуваються в теперішньому для героїв часі. В українській літературі початку ХХІ століття жанр історичного роману представлений і зокрема, працею А. Кокотюхи «Червоний». Керуючись критеріями жанровості та популярності, матеріалом для аналізу ми й обрали історичний роман «Червоний» Андрія Кокотюхи – твір, який став відомим, відзначений преміями, здобув чимало відгуків серед читачів та викликає численні дискусії.

Актуальність запропонованої теми наукового дослідження вмотивована необхідністю активізації обговорення розвитку масової літератури в Україні на прикладі роману А. Кокотюхи «Червоний».

Мета. Розглянути роман «Червоний» Андрія Кокотюхи в контексті сучасної української масової літератури, визначити, яким критеріям масової

літератури відповідає його творчість, та окреслити проблеми української белетристики, пов'язані з поділом літератури на елітарну й масову на основі роману, оглянути критичну рецепцію.

Завдання. Розглянути творчість Андрія Кокотюхи в контексті становлення сучасної української масової літератури; критичну рецепцію роману «Червоний» та засоби характеротворення у романі.

Методи дослідження. Методологічну основу роботи складають порівняльно-типологічний, філологічний, дискурсивний, аналітичний та компаративний методи.

Практичне значення роботи. Матеріали дослідження можуть бути використані на уроках української літератури в закладах загальної середньої освіти, на заняттях із літературознавства у вищих навчальних закладах.

Виклад основного матеріалу дослідження з обґрунтуванням одержаних наукових результатів. До письменників, які сьогодні претендують на звання творців масової літератури в Україні, належить і А. Кокотюха.

Сучасний історичний роман займає проміжну ланку між елітарною та масовою літературою, виступаючи типовим зразком так званої белетристичної літератури. Побудований на історичному сюжеті, він у художній формі відтворює певну епоху, певний період історії, поєднуючи історичну правду з правдою художньою, такий він, сучасний український роман: «Червоний» А. Кокотюхи.

Цей текст не апелює до примітивних складників особи читача, як це іноді характерно для літератури масової, комерційно орієнтованої, проте й за формальними показниками не піддається ідентифікації як література першого ряду. Саме термін «белетристика» в тому значенні, як його розуміє О. Богатирьов (тип текстів, які «мають своєю найпершою цінністю власне текст як джерело естетичного, не ангажованого утилітарною зовнішньою метою читання» [1, с. 4], найбільш повно враховує художні особливості такого тексту на синхронному рівні літературного процесу. Белетристика не володіє естетичним авторитетом та глибиною високої літератури, проте наділена низкою властивостей, що вирізняють її з потоку формульних текстів та роблять специфічним предметом для дослідження природи художності.

Роман «Червоний» написаний у вигляді трьох зошитів і від імені трьох другорядних персонажів. Ці троє «акторів другого плану» є безпосередніми учасниками описаних у романі подій (Україна. Волинь, осінь 1947 року, Україна. Волинь, весна 1948 року й Комі АРСР, Воркута, осінь 1948 – весна 1949 року), і розповідачами. Засади життєвої позиції другорядних персонажів роману Андрія Кокотюхи висловлено у діалогах-роздумах, створених автором у колі «Данило Червоний – другорядний персонаж». Увага автора акцентується на окремих моментах аналізу життєвих позицій героїв, які вступають у відкрите протистояння з Червоним або на їхніх поглядах на дійсність, що суперечать переконанням головного героя.

Роман А. Кокотюхи за метажанром є одним із найбільш популярних, оскільки є пригодницьким, а саме історичним.

Жанрова класифікація сучасного історичного роману представлена в українській літературі його основними формами – історико-пригодницьким та історико-авантюрним. Насамперед заслуговують на увагу три основні аспекти сучасних українських романів означених жанрів із урахуванням тенденції до взаємовпливу жанрів та стилів масової та елітарної літератури:

- 1) композиційно-мовні форми і система точок зору (слово оповідача і слово персонажа, функції різних видів описів, вставних текстів);
- 2) сюжетна організація (побудова сюжету, часопросторова структура, категорії випадку та необхідності);
- 3) система персонажів (співвідношення головних та другорядних героїв, їхні функції).

Художність будь-якого твору літератури визначається вмінням письменника сконцентрувати ідейно-естетичні лінії всіх рівнів навколо єдиного центру. Таким центром в історичному романі стає певна історична епоха, в межах якої розгортається основний сюжет, а події відбуваються в теперішньому для героїв часі. В українській літературі початку ХХІ століття жанр історичного роману представлений і зокрема, працею А. Кокотюхи «Червоний».

Важливими структурними компонентами роману стають документи та історичні факти – домислу й вимислу відводиться другорядна роль. Тож художність тут полягає в осмисленні фактів, подій, історичної правди мовою зображально-виражальних засобів, що визначають об'єктивну властивість змодельованої словотворчості, гармонійної формозмістової єдності. Письменник правдиво й мистецьки переконливо інтерпретує найважливіші події тієї епохи, моделюючи їх у художню образність, що й зумовлює ідейно-естетичну цінність роману.

Для творення цілісного образу головного героя Данила Червоного автор використовує різноманітні прийоми: розкриття внутрішнього світу та вчинків через невласне пряму мову, оцінювання іншими персонажами, монологи-сповіді, нагнітання деталей, описів, поступово зростаюча напруга. У першій частині наратор застосовує пролепсиси, які по-новому переакцентовують зображені події, готуючи до того, що незабаром станеться ще одна трагедія: «Ми збиралися їхати, коли трапилася ще одна невеличка пригода, яка невдовзі переверне все моє тодішнє життя. Тільки я про це ще не знав» [4]; «аби ж я тільки знав тоді, за яких обставин станеться ця наша зустріч...» [4]; «не знав ще тоді: дуже скоро побачу Данила Червоного вдруге – востаннє» [4].

Базовою в романі стає гомодієгетична нарація, за винятком другого розділу, де з'являється гетеродієгетичний оповідач, який коментує розповідь відставного офіцера Лева Доброхотова, роз'яснюючи незрозумілі місця та висловлюючи припущення щодо розвитку тих ситуацій, про які Лев Наумович волів змовчати. Тут розповідь реалізує подієвий аспект сюжету, а описи, коментарі – предметно-зображальний компонент його структури, протиставляючись як динамічна й статична композиційно-мовленнєві форми. Андрій Кокотюха застосовує в романі принцип поліфокалізації, багатовимірності відтвореної дійсності, перемежовуючи теперішній час

(вступне слово, примітки журналіста) з історією (власне спогади про Червоного). Нарація виявляє тісний зв'язок із категоріями художнього часу та простору, в деяких сегментах тексту час ніби зупиняється, на перший план висуваються деталі предметного оточення, інтер'єр чи стислі портретні характеристики. Саме в описах виявляється просторова організація композиційно-нарративної структури – фіксація певного кута зору, під яким наратор оповідає історію свого знайомства з головним персонажем.

Складну й неоднозначну історичну тему, що досі викликає тривалі дискусії, обирає предметом художнього осмислення сучасний український письменник, який в основному працює в царині масової літератури, Андрій Кокотюха. Його роман «Червоний» відзначений на конкурсі «Коронація слова» як найкращий історико-патріотичний твір 2012 року. Предметом художнього осягнення тут є боротьба Української повстанської армії на теренах Західної України проти радянського режиму в 40-х рр. XX століття. Варто зауважити, що звернення до тем, що тривалий час замовчувалися, стало прикметною ознакою жанру сучасного історичного роману.

У сучасному літературознавстві й досі актуальний ієрархічний підхід, відповідно до якого літературу поділяють на елітарну й масову, що орієнтована на літературні смаки ширшої категорії читачів. Для елітарної літератури характерна «гібридизація жанрів, складність мовних засобів, філософська наповненість змісту та образів, цитування, колажування, інтелектуальна гра з читачами» [7].

Творчість Кокотюхи й орієнтована на широку категорію читачів, реципієнтів такого популярного жанру масової літератури, як детектив. Висока література має конкретного читача, їй властиве доволі обмежене коло реципієнтів, спроможних декодувати складні внутрішні змісти та зрозуміти численні алюзії, що є неможливим при поверховому прочитанні й потребує знання інших художніх текстів. Тобто досвідчений кваліфікований читач зуміє осмислити та сприйняти не лише диктумний план, що передбачає сюжетну композицію, послідовність подій та їхнє тло, а й модусний, що відповідає системі взаємодії свідомостей автора і персонажів [10].

Саме творчість А. Кокотюхи є яскравим канонічним взірцем масової літератури: стандартна сюжетна схема, традиційний набір персонажів, легкість і простота для читача-реципієнта. Масова література має свою особливу жанрову систему, законів котрої автор чітко дотримується, адже декларування конкретного жанру слугує необхідним маркером для читача у виборі книги. Таким чином, жанр не просто окреслює тип твору, а постає «типом комунікації, типом художньої практики» [3, с. 116].

Тобто жанр виступає передусім потужним комерційним інструментом, і показово, що Андрій Кокотюха ніколи не приховував комерційного інтересу як одного зі складників своєї творчої лабораторії. Якої думки про таке протистояння елітарної та масової літератури на теренах України представники масового письменства? Сучасний український письменник Андрій Кокотюха пояснює таку опозицію «елітних письменників тим, що «вони бояться. Вони зайняли стійкі позиції в засобах масової інформації і

міцно тримають оборону. Через це українська масова культура, зокрема – література популярних жанрів, переживає інформаційну блокаду» [5]. Натомість на знак оборони письменник заявляє, що «масова література – це той паровоз, який навіть у радянські часи тягнув на собі поезію, прозу та есеїстику “елітних авторів”».

Так, 2013 р. бестселером було визнано ще один історичний роман Кокотюхи – «Червоний» (за даними видавництва «Клуб сімейного дозвілля» він навіть обігнав новий роман «Вітер у замкову шпарину» «короля жахів» Стівена Кінга). Зауважимо, що для творів масової літератури наявність маркера «бестселер» є надзвичайно важливою, ця відзнака здобувається, однак, не лише за умови наявності виразної художньої якості, часто її отримання супроводжується використанням добре відомих маркетингових технологій та дотриманням тенденцій так званої літературної моди.

Як слушно зауважує С. Філоненко, поняття «бестселер» означає «незрівнянно більшу популярність книжки порівняно з іншими» [12, с. 13]. Андрій Кокотюха натомість констатує, що «Україна – споживач такого товару, споживач як бестселерів-одноденків, так і бестселерів світових, перевірених часом. Проте дивним і незрозумілим чином Україна не виробник таких бестселерів» [6].

У своїй рецензії Пиркало зазначає: «Діалоги героїв, знання предмету, навіть тюремний жаргон тих часів – над усім цим автор попрацював ретельно. Андрій Кокотюха – вправний прозаїк. Він уміє будувати сюжет. Набивши руку в детективному жанрі, він знає, як вести читача й читачку дорогою своїх героїв, не відволікаючись на ліричні відступи. Це десь добре – бо книга читається на одному подиху. Але комусь бракуватиме осмислення періоду і його героїв» [9].

«Цінністю у "Червоному" є роздуми комуністів про те, чого ж упівці не заспокоїлися з приходом радянської влади. Здається, це вперше, коли в літературі подано аргументи простого радянського громадянина, який хоче зрозуміти: з'єднали століттями роз'єднану державу, забезпечили сякий-такий достаток, навчили читати-писати — чого ж ви не любите радянську владу, люди? Таку чітку і щиру позицію радянської сторони в інших літпрацях про післявоєнний період майже не виписано», – пише у своїй рецензії Ольга Липинська [8].

Також Липинська наголошує, що головною рушійною силою до прочитання роману є те, що автор показав читачам крутого українця. Українця, на якого хочеться бути подібним. Ну, або поруч із яким цікаво жити.

Однак, зовсім іншу думку можна побачити у рецензії до твору Фасолі, який наголошує на тому, що полярність і поверхневність зображення, цілком у стилі масової літератури та припадає до вподоби невибагливому патріоту, який хоче захопливу книгу з "нашим" незламним героєм. Натомість вдумливий читач, побачить у тексті, окрім підліткового дидактизму та «чорно-білого» зображення, масу фактичних ляпів, що свідчать про погану обізнаність автора з історичними реаліями. На жаль, титуловані консультанти, зазначені у післямові, роману не допомогли [11].

Висновки та перспективи подальших досліджень. Отже, Андрія Кокотюху можна без перебільшення назвати лицарем сучасного українського письменства. Він самотужки намагається заповнити своїми роботами цілу нішу популярної белетристики. Письменник один за одним висвітлює захопливі та читабельні тексти, займається рецензуванням майже всіх вітчизняних книжкових новинок, які входять до складу гостросюжетної літератури. Андрій Кокотюха – є не лише відомим та популярним, він – справжній професійний автор, спроможний видавати якісні тексти (О. Веремко-Бережний іронічно поіменував його «Знанням текстарбайтером» [2]).

Роман А. Кокотюхи за метажанром є одним із найбільш популярних, оскільки є пригодницьким, а саме історичним.

Отже, жанр історичного роману сьогодні набуває особливих рис, історія приваблює сучасних письменників багатьма загадками, які вони намагаються розгадати, озброївшись мистецькою інтуїцією, по-новому інтерпретувати найтрагічніші сторінки вітчизняної історії. Звільнення від впливу будь-яких ідеологій і кон'юнктурних підходів, розширення меж історичного й філософського мислення, потреба задовольнити естетичні й інтелектуальні запити читачів уможливили поглиблення художності історичних романів. Можна з упевненістю говорити про формування жанру сучасного історичного роману як такого, що вирізняється особливим типом поєднання ознак елітарної та масової літератури, що й визначає природу його художності.

Сучасний історичний роман займає проміжну ланку між елітарною та масовою літературою, виступаючи типовим зразком так званої белетристичної літератури. Побудований на історичному сюжеті, він у художній формі відтворює певну епоху, певний період історії, поєднуючи історичну правду з правдою художньою, такий він, сучасний український роман: «Червоний» А. Кокотюхи.

Ця робота залишає простір для нових досліджень проблем формування й функціонування сучасної української масової літератури, адже сподіваємося, із часом число її творців та сподвижників помітно зростатиме.

Список використаних джерел та літератури

1. Бондарева О. Є. Міф і драма у новітньому літературному контексті: поновлення структурного зв'язку через жанрове моделювання: монографія. Київ: Четверта хвиля, 2006. 512 с. **2. Веремко-Бережний О.** Хто у світі найстрашніший // Дзеркало тижня. – 2009. - № 40 (768) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.dt.ua/3000/3680/67470>. **3. Голік О.** Методологічний аспект теорії жанрів періодичних ЗМІ / О. Голік // Вісник Львівського університету. Серія «Журналістика». – 2009. – Вип. 32. – С. 113–120. **4. Кокотюха А.** Червоний. Харків, 2012. 320 с. **5. Кокотюха А.** Чому «елітні» українські письменники ненавидять масову літературу? [Електронний ресурс] / Андрій Кокотюха. – Режим доступу : <http://artvertep.com/print?cont=544> **6. Кокотюха А.** Що таке «український бестселер» [Електронний ресурс] / Андрій Кокотюха. – Режим доступу: <http://bukvoid.com.ua/column/2010/08/25/082719.html>. **7. Кривопишина А.**

Масова та елітарна літератури в Україні: зауваги до теми [Електронний ресурс] / Анна Кривопишина. – Режим доступу : <http://oldconf.neasmo.org.ua/node/570>. 8. Липинська О. Швидко читати, але довго думати: про роман Андрія Кокотюхи "Червоний" [Електронний ресурс] / Оля Липинська. – 2012. – Режим доступу до ресурсу: https://www.bbc.com/ukrainian/entertainment/2012/12/121214_book_2012_reader_s_review_kokotuha_dt. 9. Пиркало С. "Червоний" Андрія Кокотюхи: патріотичний роман про УПА [Електронний ресурс] / Світлана Пиркало. – 2012. – Режим доступу до ресурсу: https://www.bbc.com/ukrainian/entertainment/2012/11/121120_book_2012_review_kokotyuha_ko. 10. Сидорова М. Ю. Квалифицированный читатель и массовая литература (лингвистический аспект проблемы) / М. Ю. Сидорова // Библиотека в эпоху перемен. – 2003. – Вып. 4. – С. 16–25. 11. Фасоля Т. Роман Кокотюхи «Червоний»: пласкі герої і фактологічні ляпи. [Електронний ресурс] / Тарас Фасоля. – 2013. – Режим доступу до ресурсу: https://texty.org.ua/articles/42306/Roman_Kokotuhy_Chervonyj_plaski_geroji_i_faktologichni-42306/. 12. Філоненко С. О. Не творчість, а індустрія / С. О. Філоненко // Всесвітня література в середніх навчальних закладах України. – 2010. – № 1. – С. 11–15.

Горенко Вікторія Миколаївна
аспірантка кафедри української мови і літератури
Харків, ХНПУ імені Г.С.Сковороди
Наук. кер.: к. філол. н., доц. Н.І. Варич

СЛОВЕСНІ ОБРАЗИ НЕБЕСНИХ СВІТИЛ У МОВОТВОРЧОСТІ ІВАНА ПЕРЕПЕЛЯКА

Вступ: Серед цінностей мовного ідіостилу Івана Перепеляка в діахронічній площині ментального світобачення автора особливо вирізняється краса, прекрасне, естетичне. В прекрасному втілюються природні соціальні особливості предметів та явищ, які співіснують з практикою людства, яке, естетично освоюючи світ і реально відчуваючи прекрасне як цінність життя, створювали відповідну систему особистих знань про художньовартісні об'єкти, предмети та явища, які здебільшого були частиною природи, довкілля. Мовний простір митця характеризується вербалізованою триєдністю *стилю – звуку – слова*. Так звана «мелодика висловлювання» дає підстави для розуміння лексико-асоціативної палітри картин природи і з гармонійним сполученням у ній усього живого.

Мета роботи: яким чином лексичні реалії образів небесних світил відображаються у мовному просторі митця.

Матеріали та методи: матеріалами дослідження стали збірки творів Івана Михайловича Перепеляка та використовувалися наступні методи дослідження: метод вибірки фактичного матеріалу, спостереження за мовним